

بسمه تعالی

نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی خانواده از منظر قرآن و روایات

فاطمه بایگان^۱

چکیده

در این مقاله به بررسی نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی خانواده از منظر قرآن و روایات پرداخته شده است. با توجه به آیات ۳۰ و ۳۱ سوره نور که در راستای فلسفه حجاب نازل شده و با توجه به توصیه دین اسلام برای حفظ عفت و پاکدامنی زنان که پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم با عبارت هایی همچون "الحیاء عشر اجزاء فتسعة فی النساء و واحد فی الرجال؛" و یا این گفته که فردی که در خلوت و تنهایی، حیا را مراعات کند، بدون شک در جامعه نیز بهتر از دیگران خود را حفظ خواهد کرد به نقش زنان در خانواده پرداخته است. باید گفت که زنان نقش بسیار حیاتی در حفظ امنیت اخلاقی خانواده بر عهده دارند که دستیابی به این مهم از طریق حفظ حجاب و پوشش، عفت و پاکدامنی، زبان و گفتار پسندیده و نیکو و پرهیز از آشکارسازی زینت های طبیعی و غیرطبیعی در خانواده و جامعه میسر می گردد که در این مقاله به آنها اشاره شده است. این تحقیق از نوع روش توصیفی- تحلیلی انجام یافته و از لحاظ هدف کاربردی است. برای گردآوری اطلاعات از روش اسنادی (کتابخانه ای) و اینترنت استفاده شده است.

کلید واژه: زنان، حجاب، عفت، خانواده، زبان و گفتار، قرآن و روایات

^۱ طلبه سطح ۲ حوزه علمیه خاوران

مقدمه

امنیت یکی از نیازهای اصلی جامعه است و ابعادی مختلف دارد، اما به نظر می‌رسد که از ابعاد مهم آن امنیت اخلاقی است. امنیت اخلاقی به این معناست که افراد جامعه از جهت اخلاقی در جامعه ایمن باشند، یعنی همانطور که جان انسان‌ها در امنیت است و کسی حق تعرض به آن را ندارد، افراد جامعه باید از جهت اخلاقی نیز مصونیت داشته باشند. امنیت اخلاقی یکی از مهم‌ترین مباحث اخلاقی در عصر حاضر می‌باشد. جایگاه و اهمیت امنیت اخلاقی در زندگی اجتماعی تا بدانجاست که حتی عمل کردن به قوانین و مقررات اجتماعی نیز بدون پشتوانه اخلاق ممکن نیست و اخلاق، بهترین ضامن اجرای قوانین و مقررات است. از این رو، امنیت اخلاقی، از مهم‌ترین هدف‌های ارسال پیامبران به شمار می‌رود و بدون آن، نه دین برای مردم مفهومی خواهد داشت و نه دنیای آنها سامان می‌یابد.^۱

امنیت اخلاقی همان فضایل انسانی است که عمل کردن به آن زمینه‌ساز آرامش فکری، روحی و روانی بوده و باعث تحکیم امنیت اجتماعی همه افراد بشر، به‌خصوص بانوان می‌شود و جامعه‌ای که امنیت آن در همه ابعاد (فردی، اجتماعی، سیاسی، معنوی و اقتصادی و...) کامل باشد؛ فساد و ناهنجاری‌های اخلاقی کاهش خواهد یافت. علاوه بر آن، ثبات خانواده نیز تأمین می‌گردد. راه‌کارهایی که در دین مقدس اسلام جهت ایجاد و تقویت امنیت اخلاقی بیان گردیده، عبارتند از حفظ حجاب و عفت بانوان و اجتناب از پوشش نامناسب و سخنان ناپسند. البته باید گفت قرآن کریم و روایات اهل‌بیت علیهم السلام باتوجه به ظرفیت‌ها و استعدادهای ظاهری و درونی مردان و زنان؛ مرزها و حدودی را بیان کرده است و ملاک برتری انسان را رعایت این مرزها یا عمل کردن به وظایف دینی یعنی تقوا دانسته است.^۲

در رابطه با موضوع مورد بحث به طور مستقل کتاب و مقاله‌ای نوشته نشده است ولی مقالاتی در رابطه با بخشی از موضوع مقاله نگاشته شده است که عبارتند از:

مقاله امنیت اخلاقی از منظر قرآن کریم و پیامر اعظم نویسنده عابدین مومنی در مجله بصیرت و تربیت اسلامی. در این مقاله امنیت نعمتی الهی است که حضرت ابراهیم آن را از خداوند متعال در خواست کرد و خداوند متعال نیز امتیاز خانه کعبه و شهرمکه را بر خورنداری از

^۱ انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۱، ص ۲۹۱

^۲ احمدی، یعقوبی، نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی و اجتماعی از منظر قرآن و روایات، ص ۳

امنیت معرفی نمود. مهم ترین امنیتی که مورد تاکید اسلام نیز می باشد، امنیت اخلاقی است که اساس و پایه دیگر امنیت ها می باشد و متأسفانه جهان حاضر از ناامنی اخلاقی در رنج است و اسباب پیدایش بحران ناامنی شده است. اسلام با ارائه اصولی، پایه های امنیت اخلاقی را معرفی کرده است که از جمله آنها میثاق خداوند با مردم است که سخن نیکو با یکدیگر بگویند؛ از سوء ظن در حق یکدیگر پرهیز نمایند؛ در کشف رفتارهای نهانی تجسس ننمایند؛ یکدیگر را مسخره و استهزاء نکنند و از بدگویی در پشت سر همدیگر اجتناب نمایند. برای رسیدن به امنیت اخلاقی راهکارهایی ارائه گردیده از جمله اینکه حقوق ایمانی و اخوت دینی را یک اصل اجتماعی بدانند و به آن اعتقاد پیدا کنند و آنچه برای خود می پسندند برای دیگران نیز بپسندند. مجموعه اهل ایمان همانند اعضای یک تن شمرده می شوند که اگر این اصل را رعایت نمایند، به جامعه برخوردار از امنیت اخلاقی می رسند و با آن امنیت اخلاقی در آن جامعه را می توانند حفظ نمایند. البته اگر در جامعه برخوردار از امنیت اخلاقی، کسی التزام به آن نداشته و تعرض به اخلاق و امنیت اخلاقی کند، در نهایت قهراً برای او مجازات و کیفر در نظر گرفته می شود. در این مقاله به نقش زنان در امنیت اخلاقی توجه نشده است.

مقاله نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی و اجتماعی از منظر قرآن و روایات نویسنده دکتر سید عزت الله احمدی و ملکه یعقوبی در فصلنامه های علوم قرآنی. در این مقاله امنیت اخلاقی همان فضایل انسانی است که عمل کردن به آن زمینه ساز آرامش فکری، روحی و روانی بوده و باعث تحکیم امنیت اجتماعی همه افراد بشر، به خصوص بانوان می شود و جامعه ای که امنیت آن در همه ابعاد (فردی، اجتماعی، سیاسی، معنوی و اقتصادی و...) کامل باشد؛ فساد و ناهنجاری های اخلاقی کاهش خواهد یافت. علاوه بر آن، ثبات خانواده نیز تأمین می گردد. راهکارهایی که در این مقاله بیان گردیده، عبارتند از حفظ حجاب و عفت بانوان و اجتناب از پوشش نامناسب و سخنان ناپسند. در این مقاله به جنبه اجتماعی مساله هم پرداخته شده در حالی که مقاله حاضر تنها جنبه اخلاقی مساله را بررسی کرده است.

هدف از بررسی نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی خانواده از منظر قرآن و روایات این است که با راهکارهای دین مبین اسلام در جهت ایجاد امنیت اخلاقی خانواده که زنان در آن نقش اصلی و عمده دارند آشنا شده و آنان را در زندگی خود پیاده کنیم.

۱. مفهوم شناسی

۱-۱. خلاق

اخلاق جمع خُلُق کلمه عربی است که مرادف فارسی آن «خُوی» است. «خُلُق» و «خُوی» به معنای صفات و ویژگی‌های نفسانی و روحی آدمی است. چه خوب باشد یا بد. خُلُق بر چهره ظاهری، خُلُق و خُوی بر صفات و ویژگی‌های نفسانی گفته می‌شود. در قرآن کریم، در ستایش پیامبر گرامی اسلام آمده است: «وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ» رفتار تو استوار بر خصلت‌های بزرگ است. از همین‌رو، به کسی که صفات و ویژگی‌های نیک دارد، خوش‌اخلاق و نیک‌خو و به کسی که صفات و ویژگی‌های ناپسند دارد، بداخلاق و بدخُوی گفته می‌شود. خُلُق و خُوی به دو دسته فضیلت یا خُوهای نیک و رذیلت؛ یعنی خُوهای بد تقسیم می‌شود. بر همین اساس علم اخلاق چنین تعریف شده است: «شناخت صحیح از ملکات خوب نفس و فضایل اخلاقی از رذایل و ملکات بد و تلاش در اتصاف به اول و اجتناب از اخیر به قصد عبودیت یا حریت.»^۲

۱-۲. امنیت اخلاقی

امنیت حاصل مصدر برگرفته از واژه (امن) عربی است. امن ضد ترس و به گفته برخی نقیض آن است.^۳ برخی امنیت را به معنای رهایی از ترس احتمالی یا فعلی و احساس تهدید و خطر دانسته‌اند؛ بنابراین، امنیت، حالت نفسانی و احساس درونی است که با منشأ و خاستگاه خارجی در درون انسان شکل می‌گیرد. البته این گونه نیست که این احساس باطنی و درونی، اعتباری باشد، بلکه امری حقیقی در درون انسان با خاستگاه خارجی است. وقتی شخص احساس امنیت می‌کند که خود را در حالتی می‌بیند که هیچ‌گونه تهدید فعلی یا احتمالی را نمی‌بیند. آموزه‌های قرآنی، ایمان به اسلام را ایمان دانسته است؛ زیرا ایمان، امنیت حقیقی و پایدار در دنیا و آخرت را برای آدمی به ارمغان می‌آورد و هرگونه ترس از خشم الهی و افتادن در آتش دوزخ را از دل فرد می‌رباید.^۴

با توجه به ترکیب دو واژه امنیت و اخلاق می‌توان گفت که مراد از امنیت اخلاقی فراهم آمدن فضایی است که شخص از نظر نفسانی احساس می‌کند که اصول اخلاقی او مورد تهدید و خطر از سوی دیگران نیست. البته با نگاهی به آموزه‌های قرآنی به سادگی می‌توان دریافت که

^۱ قلم: ۴

^۲ مکارم شیرازی، اخلاق در قرآن، ص ۵۲۳

^۳ ابن منظور، لسان العرب، واژه امن

^۴ انعام: ۸۱-۸۲؛ نحل: ۱۱۲؛ سباء: ۳۷

امنیت اخلاقی دامنه گسترده‌ای دارد. از این رو، در آموزه‌های قرآنی، به امنیت اخلاقی جامعه در همه ابعاد توجه شده است.^۱ پس امنیت اخلاقی در حقیقت قصد دارد از جامعه در مقابل آسیب‌ها و تهدیدهای پیش رو محافظت کرده و به تمامی مشکلات اخلاقی گذشته و حال رسیدگی می‌کند.^۲ «امنیت اخلاقی»، دغدغه‌ای است که همه جوامع و مکاتب به دنبال آن بوده و هستند.^۳ قرآن کریم، کتاب روشنی‌بخش راه بشریت، که تمام اندیشه‌های نبوی را دربردارد، راهکار امنیت اخلاقی جامعه را چنین به تصویر می‌کشد:

- (۱) تأکید بر ارزش پاکدامنی و شرم.^۴
- (۲) ارزش دانستن حیا برای انسان‌ها و به ویژه زنان.^۵
- (۳) سفارش به اجرای احکام و حدود الهی برای جلوگیری از شیوع فساد در جامعه.^۶
- (۴) سفارش به دوری از گناهان آشکار و پنهان جنسی.^۷
- (۵) هشدار درباره عذاب‌های سخت اخروی در مقابل انجام گناهان جنسی.^۸
- (۶) سفارش ازدواج با کسانی که قبل از ازدواج روابط نامشروع نداشته‌اند.^۹
- (۷) اعلام عفت‌ورزی به عنوان یکی از ویژگی‌های بهشتیان.^{۱۰}
- (۸) تجلیل از حماسه عفت و پاکدامنی.^{۱۱}

۲. نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی از منظر قرآن و روایات

۲-۱. حجاب

^۱ احمدی، یعقوبی، ملکه، نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی و اجتماعی از منظر قرآن و روایات، ص ۳-۴

^۲ <https://farhangetafahom.ir>

^۳ مصباح یزدی، اخلاق در قرآن، ج ۱، ص ۶۷

^۴ بقره: ۲۵

^۵ قصص: ۲۳

^۶ نساء: ۱۵ - ۱۹

^۷ انعام: ۱۵۱

^۸ فرقان: ۶۸ و ۶۹

^۹ نساء: ۲۵

^{۱۰} معارج: ۲۹ - ۳۱

^{۱۱} یوسف: ۲۳ - ۳۵

تحریک جنسی را دامن زده و امنیت اخلاق جنسی جامعه را با خطر مواجه می‌سازد.^۱ در روایتی از امام باقر علیه السلام عبارت: «مَا ظَهَرَ مِنْهَا» به لباس، سرمه چشم، انگشتر، حنای دست و دست‌بند تفسیر شده است.^۲ باید یاد آور شد که در آیات ۳۱ و ۳۲ سوره نور همان‌طوری که از آشکار کردن آرایه‌های از این دست نهی شده از آشکار کردن مواضع آن‌ها نیز پرهیز داده شده است. پس این گونه نیست که زن تنها گوشواره را نشان ندهد، بلکه باید گوش خود را نیز در معرض نمایش نامحرم قرار ندهد؛ زیرا هردو عامل تحریکی مردان است و باید از آن اجتناب کرد تا خود و جامعه را در امنیت اخلاقی نگهدارند. پس پوشاندن موی سر، سینه و گردن و گلو و مانند آن نیز لازم و ضروری است. حضرت فاطمه زهرا علیها السلام الگوی زنان عالم فرمود: «نزدیک‌ترین حالات زن به خدا، آن است که ملازم خانه خود باشد و بیرون از خانه نرود.» امام علی علیه السلام فرمود: «جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ» جهاد زن، خوش شوهرداری کردن است.

باید گفت اصل گرایش به زیبایی و زیبادوستی امر فطری است؛ ولی آنچه که در اسلام ممنوع شمرده شده است، فتنه، فساد و ابتذال اخلاقی از مسیر آرایش تن و پوشش ظاهری است که این امر یکی از بسترهای ناامنی اخلاقی در جامعه می‌باشد. در حقیقت، آنچه مطلوب دین و پسند عقل می‌باشد، آراستگی و پوشش مناسب است، نه آرایش و پوشش توأم با ابتذال و انحراف؛ چرا که خروج از دایره آراستگی و پوشش نامناسب، نشانه اختلالات روحی و آشفتگی درونی است. ابتذال، انحراف و انحطاط آن زمانی است که مقوله آرایش و زیباسازی و لباس و امثال آن، خارج از دایره خانواده و مشغله اصلی زنان در زندگی گردد و آن‌ها را از وظایف اصلی مادری و همسری غافل و دور سازد. مصرف بی‌حد و مرز و پرضرر از لوازم آرایشی و پوشیدن لباس‌های نازک و بدن‌نما با الگوهای غربی، در مقابل چشمان پر اضطراب جوانان، سلاح برنده‌ای است که به آسانی ذهن دل و دنیای افراد جامعه را به خود مشغول می‌سازد و در این مسیر، هم‌ت‌ها و سرمایه‌های فکری و مالی تباه می‌گردد. سرمایه‌داران بزرگ، سیاست‌مداران خبیث و پلید و گردانندگان دستگاه‌های مخفی استکباری، برای کسب سود بیشتر، به تولید لوازم مصرفی آرایشی برای زنان و کشاندن آن‌ها به ابتذال و وابستگی روی آورده‌اند تا علاوه بر بست کردن بنیان خانواده‌ها، مردان و زنان آن جامعه را از اندیشیدن، تصمیم صحیح و

^۱ نور: ۳۱

^۲ قمی، تفسیر قمی، ج ۲، ص ۱۰۲

خلاقیت دور کنند. توجه بیش از اندازه به آرایش و تجمل، زنان را به مصرف‌گرایی لجام‌گسیخته و ابتذال اخلاقی می‌کشاند و آن‌ها را از واقعیات زندگی و دنیای معنویت دور می‌سازد.^۱

^۱ . احمدی، یعقوبی، ملکه، نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی و اجتماعی از منظر قرآن و روایات، ص

نتیجه گیری

عنوان این مقاله بررسی نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی خانواده از منظر قرآن و روایات می باشد. زن در خانواده به عنوان منبع اصلی عواطف نقش بسیار مهمی هم در استحکام خانواده و هم در رشد عاطفی و اخلاقی خانواده دارد و با ایفای این نقش مهم می تواند خانواده را تبدیل به یک کانون آکنده از مهر و محبت کند و هم موجب آرامش مرد و هم سلامت روانی کودکان شود و در واقع به ارضای صحیح و به موقع نیازهای عاطفی از بسیاری از ناهنجاری های رفتاری جلوگیری کند. با توجه به آنچه گفته شد باید دانست که بنای زندگی زوجین باید بر پاکی، صداقت و تقوا نهاده شود، که شامل گفتار و رفتار آنها در همه ابعاد زندگی خانوادگی می باشد. پرهیز از عواملی همچون، دروغ، مکر و فریب، ریا و هرگونه فساد و فسق و فجوری، ثبات، امنیت و آرامش خانواده را به همراه می آورد که اساس همه این عوامل در حجاب زنان نهاده شده است. به گونه ای که اگر حجاب در پوشش و گفتار و کردار مراعات نشود امنیت اخلاقی خانواده نیز مراعات نگردیده است. عامل بعدی که زیر بنای حجاب محسوب می گردد بحث عفت و حیای زنان است که بدون وجود آن در واقع حجاب مقوله بی معنایی محسوب می گردد. حفظ عفت در احادیث اسلامی مورد سفارش قرار گرفته و از بهترین عبادت ها محسوب می شود. پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله و سلم وظیفه زنان درباره رعایت حیا و پاکدامنی و تأثیرگذاری بی حیایی زنان در جامعه و خانواده را هشدار داده و با عبارت های بسیاری در مورد آن سخن گفته است. پس زوجین و علی الخصوص زنان باید حریم عفاف و پاکدامنی خود را در هر شرایطی حفظ کنند تا خانواده ای سالم و صالح داشته باشند. مطلب بعدی در رابطه با نقش زنان در امنیت اخلاقی خانواده این است که اصل گرایش به زیبایی و زیبادوستی امر فطری است؛ ولی آنچه که در اسلام ممنوع شمرده شده است، فتنه، فساد و ابتذال اخلاقی از مسیر آرایش تن و پوشش ظاهری است که این امر یکی از بسترهای ناامنی اخلاقی در جامعه و خانواده می باشد. چرا که خروج از دایره آراستگی و پوشش نامناسب، نشانه اختلالات روحی و آشفتگی درونی است. ابتذال، انحراف و انحطاط آن زمانی است که مقوله آرایش و زیباسازی و لباس و امثال آن، خارج از دایره خانواده و مشغله اصلی زنان در زندگی گردد و آن ها را از وظایف اصلی مادری و همسری غافل و دور سازد.

فهرست منابع و مآخذ

۱. قرآن

الف) کتب فارسی

۲. اسحاقی، سید حسین، گوهر عفاف (پژوهشی درباره حجاب)، انتشارات موسسه بوستان کتاب، قم، ۱۳۸۷ش
۳. اکبری، محمدرضا، تحلیلی نو و عملی از حجاب در عصر حاضر، انتشارات شهید حسین فهمیده، ۱۳۷۶ش
۴. انوری، حسن، فرهنگ بزرگ سخن، جلد ۱، تهران، سخن، ۱۳۸۱ش
۵. تنکابنی، فرید، نهج الفصاحه، تهران، دانشگاه علم و صنعت ایران دفتر نشر، ۱۳۸۰ش
۶. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، جلد ۴، قم، نشر اسراء، ۱۳۹۴ش
۷. سویزی، مهری، چرایی عفاف و حجاب، مرکز امور زنان و خانواده نهاد ریاست جمهوری، چاپ ۱۳۸۷ش
۸. طباطبایی، محمدحسین، تفسیر المیزان، جلد ۴، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴ش
۹. فتاحی زاده، فتحیه، حجاب از دیدگاه قرآن و سنت، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۶ش
۱۰. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، جلد ۱، قم، دار الحدیث، ۱۳۸۴ش
۱۱. مصباح یزدی، محمدتقی، اخلاق در قرآن، جلد ۱، قم، انتشارات مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ۱۳۹۱ش
۱۲. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم، انتشارات امام علی بن ابی طالب (علیه السلام)، ۱۳۷۸ش
۱۳. مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد ۱۷، قم، انتشارات امام علی ابن ابیطالب، ۱۳۸۷ش

ب) کتب عربی

۱۴. ابن بابویه، محمد بن علی، ثواب الأعمال و عقاب الأعمال، قم، دار الشریف الرضی للنشر، ۱۴۰۶ ق

۱۵. ابن منظور، محمد بن مکرم، **لسان العرب**، بیروت - لبنان، دار الفكر للطباعة و النشر و التوزيع، ۱۴۱۴ق
۱۶. الحر العاملي، محمد بن الحسن، **وسائل الشيعه**، جلد ۱۲، قم، مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث، ۱۴۱۴ق
۱۷. برقي، احمد بن محمد بن محمد بن خالد، **المحاسن**، قم، دار الكتب الإسلامية، ۱۳۷۱ق
۱۸. قمی، علی بن ابراهيم، **تفسير قمی**، جلد ۲، قم، دارالكتاب، ۱۴۳۵ق
۱۹. قمی، علی بن ابراهيم، **منتهی الآمال فی تواریخ النبی و الآل**، جلد ۱، بیروت، دارالمصطفی العالمیه، ۱۴۳۲ق
۲۰. مجلسی، محمد باقر، **بحار الانوار**، جلد ۱۰۰، تهران، نهاد کتابخانه های عمومی کشور، مؤسسه انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۲ق

(ج) مقالات

۲۱. اسماعیلی، رفیع الدین، **حفیظه مهدیان، ویژگی ها و معیارهای عفاف و حیای شخصیت زن در جامعه اسلامی**، ماهنامه علمی- ترویجی معرفت (ویژه جامعه شناسی)، سال ۲۳، شماره ۱۹۹، ۱۳۹۳ش
۲۲. احمدی، سید عزت الله، یعقوبی، ملکه، **نقش زنان در ایجاد امنیت اخلاقی و اجتماعی از منظر قرآن و روایات**، دو فصلنامه یافته های علوم قرآنی، دوره ۱، شماره ۱، شهریور ۱۴۰۰
۲۳. کاوندی، سحر، انتصار فومنی، غلام حسین، **رابطه حجاب با سلامت روانی و مصونیت اجتماعی**، دوفصلنامه علمی- ترویجی بانوان شیعه سال هفتم، شماره ۵، پائیز و زمستان ۱۳۸۹ش

(د) منابع اینترنتی

۲۴. <https://hawzah.net>
۲۵. <https://news.whc.ir/news/۸۱۴۴۹>
۲۶. <https://farhangetafahom.ir>